

УДК 94(477). 069.8

Марія Срібна (м. Київ)

кандидат історичних наук,
провідний науковий співробітник
відділу «Історія незалежної України»
Національного музею історії України
E-mail: sribnamariya3@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1623-5114>

Народний рух України у документально-речовій збірці Національного музею історії України (до 30-річчя створення громадсько-політичної організації)

У статті показано документально-речову колекцію Народного руху України (НРУ), яка зберігається в Національному музеї історії України. Завдяки фондovому зібранню можна простежити важливі сторінки діяльності НРУ в кін. 1980-х рр. – на поч. 1990-х рр.

Ключові слова: Народний рух України, установчий з'їзд, «живий ланцюг», Національний музей історії України, фондova збірка, меморіальні пам'ятки.

Mariya Sribna (Kyev)

PhD of History,
leading Researcher of the Department
«History of Independent Ukraine»
National Museum of the History of Ukraine
E-mail: sribnamariya3@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1623-5114>

The People's Movement of Ukraine in the documentary collection of the National Museum of History of Ukraine (to the 30year of creation of public-political organization)

The National Museum of the History of Ukraine is a leading establishment in the country. The article shows a documentary collection of the People's Movement of Ukraine, which is stored in the National Museum of the History of Ukraine. Thanks to the stock meeting you can trace important pages in the activities of the People's Movement of Ukraine in the end 1980 – the beginning 1990 years. Initially organized as the People's Movement of Ukraine for Reconstruction was founded in 1989 as a civil-political movement as there were no other political parties allowed in the Soviet Union but the Communist Party. The first Constituent Congress of the People's Movement of Ukraine for Reconstruction took place on 8–10 September 1989 in Kyiv. Elected as the first leader of the movement was the Ukrainian poet and screenwriter Ivan Drach. At first the movement aimed at supporting Gorbachev's reforms, later the People's Movement of Ukraine was instrumental in conducting an independence referendum in the Ukrainian SSR.

The collection of the National Museum of the History of Ukraine makes possible to carry out significant research and educational work on the history of Ukraine.

Key words: the People's Movement of Ukraine, constituent congress, «human chain», National Museum of the History of Ukraine, collection, memorial sights.

2019 р. виповнюється 30 років Народному руху України (НРУ), який став першим масовим всеукраїнським політичним об'єднанням в кін. 1980-х рр. За весь період свого існування НРУ пройшов шлях від курсу на перебудову до активного борця за незалежну Україну. Незважаючи на великі труднощі, пов'язані зі складною соціально-економічною та політичною ситуацією Рух здійснив значну державотворчу роботу. Було проведено низку суспільних та культурних заходів, метою яких були консолідація української нації, відтворення історичної пам'яті народу та посилення ролі української мови. У результаті спільних дій Руху і демократично налаштованих депутатів СРСР восени 1989 р. вдалося внести поправки у вироблений комуністичною номенклатурою проект закону про вибори до Верховної Ради УРСР. Крім того, завдяки тискові і впливу Руху 16 липня 1990 р. ВР УРСР прийняла Декларацію про державний суверенітет України. Саме з Рухом пов'язують відродження свідомості народу та відновлення української державності.

Дослідження НРУ займає вагоме місце в українській історіографії новітньої доби. Можна

виділити велику кількість науковців, які досліджували діяльність Руху: О. Бажан¹, О. Гарань², С. Бондаренко³, В. Ковтун⁴, С. Кульчицький⁵, Р. Сушко⁶, В. Деревінський⁷, Ю. Діденко⁸.

Крім того, варто виділити статтю В. Лозицького, де автор досліджує документи НРУ у фондах ЦДАГО України. У процесі багаторічної діяльності НРУ прийняв сотні важливих документів – постанов, ухвал, заяв, звернень з питань зовнішньої і внутрішньої політики України, соціально-економічної ситуації, утвердження і захисту державності, мови і культури українського народу, ставлення до національних меншин, релігії, до історичних подій тощо. Значна частина документів за період 1989–1998 рр. стала основою фонду 270 «Народний рух України», що зберігається у Центральному державному архіві громадських об'єднань України (ЦДАГО України)⁹.

Зазначена тема представлена значною мірою в роботах Г. Гончарука¹⁰. Зокрема, дослідник в своїй праці аналізує процес формування концепції і взаємодії різних чинників виникнення та зміцнення цього політичного угруповання,

¹ Бажан О. Народний Рух України в інтерпретації Комітету держбезпеки УРСР / О. Бажан, О. Лошицький // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. Х. : Видавництво «Права людини», 2009. С. 205.

² Гарань О. Від створення Руху до багатопартійності. К. : Т-во «Знання України», 1992. 48 с.; його ж. Програмні документи Руху в контексті основних ідеологій сучасності / О. Гарань // Народний Рух України: історія, ідеологія та політична еволюція (1989–2009): Матеріали круглого столу, присвяченого 20-ій річниці створення Народного Руху України за перебудову (Київ, 22 вересня 2009 р.). К. : Інститут історії України НАН України, 2010. С. 7–12.

³ Бондаренко С. Історичні передумови виникнення Народного Руху України в контексті відродження української державності // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. М. М. Алексієвця. Тернопіль. 2004. Вип. 2. С. 104–109.

⁴ Ковтун В. Історія Народного Руху України / В. Ковтун // К. : Факт, 1999. 408 с.

⁵ Кульчицький С. Народження Народного Руху України / С. В. Кульчицький // Український історичний журнал. 2010. № 1. С. 8–22.

⁶ Сушко Р. Хроніка Народного Руху України. 20 років боротьби і перемог 1989 – 2009 // Р. Сушко, І. Ольховський. К. : Гарт, 2009. 93 с.

⁷ Деревінський В. Трансформація НРУ з громадсько-політичної організації в політичну партію / В. Деревінський // Народний Рух України: історія, ідеологія та політична еволюція (1989 – 2009): Матеріали круглого столу, присвяченого 20-ій річниці створення Народного Руху України за перебудову (Київ, 22 вересня 2009 р.). К. : Інститут історії України НАН України, 2010. С. 29 – 37.

⁸ Діденко Ю. Народний Рух у державотворчих процесах України (1989–2002) / Ю. Діденко. Одеса : Астропринт, 2006. 176 с.

⁹ Лозицький В. «Провісники свободи, державності і демократії»: документи Народного Руху України у фондах ЦДАГО України // Архіви України. 2009. № 5. С. 119-132.

¹⁰ Гончарук Г. Національна ідея і Народний Рух України / Г. І. Гончарук, О. А. Шановська. Одеса : Астропринт, 2004. –170 с.; Народний Рух України: місце в історії та політиці: тези доповідей першої всеукраїнської наукової конференції (14–16 вересня 1994 року, м. Одеса) / редкол.: Г. І. Гончарук (голова), С. А. Цвілюк (заст. голови), Н. Т. Малуха та ін. К., 1994. 96 с.

показана різноманітна діяльність Руху. Особливу увагу приділено роботі крайових та районних організацій Руху. Джерелом написання праці стали матеріали архіву Центрального Проводу Руху, крайових організацій, періодика тощо¹¹.

Варто виділити збірник «Провісники свободи, державності і демократії: Документи і матеріали. До 20-ї річниці створення Народного Руху України», куди увійшли документальні матеріали Народного руху України і ЦК Компартії України, пов'язані зі створенням і діяльністю наймасовішого громадського об'єднання, яке перебувало в епіцентрі державного і суспільно-політичного життя України на зламі 1980–1990-х років¹².

Важливе місце в популяризації сучасної історії, дослідженні її пам'яток відіграють історичні музеї. Одним з провідних музейних закладів країни є Національний музей історії України, якому в 2019 р. виповнюється 120 років. Колекція музею нараховує більше 800 тис. експонатів. Третій поверх музею присвячений подіям ХХ–ХХІ ст. В одному із експозиційних залів представлені матеріали зі створення НРУ. Проте, обмежена відповідною експозиційною площиною, дана тема представлена невеликою кількістю експонатів, решта зберігається у фондах музею. Наукові співробітники дослідили та систематизували колекцію, яка складається з листівок, фотографій, документів (перепустки та мандати членів НРУ, резолюції, звернення), періодичних видань, плакатів, гасел, значків НРУ, тощо.

Більшість пам'яток відноситься до початкового етапу діяльності НРУ, коли всі зусилля були спрямовані на дії, які б надали ідеї Руху легітимності та дали змогу залучити до нього більшу кількість людей (додаток 1). Завдяки експонатам можна показати діяльність установчого з'їзду НРУ за перебудову (8–10 вересня 1989 р.). Серед унікальних матеріалів, варто виділити печатку організаційного комітету установчого з'їзду НРУ, мандати делегатів та ескіз оформлення сцени з'їзду. Як видно з назви організації, спочатку вона

підтримувала офіційний курс на перебудову, не ставлячи формально вимогу незалежності України. Проте згадки про «керівну роль» компартії вже зникли. Головою Руху став поет і громадський діяч І. Драч, головою секретаріату – правозахисник і член Української Гельсінської спілки М. Горинь. З'їзд затвердив Програму та Статут НРУ за перебудову, прийняв важливі резолюції¹³.

Комуністична партія була збентежена демократичними та самостійницькими процесами в Прибалтиці, тому почала гостро критикувати діяльність Руху. Радянська влада намагалася спрямувати ініціативу патріотичної інтелігенції виключно у культурну діяльність. 16 вересня 1989 р. КПУ в м. Києві провела мітинг «В інтернаціональній єдності і згуртованості – успіх перебудови», який мав на меті дискредитацію Руху (додаток 2). За вказівкою влади на мітинг були привезені робочі з різних підприємств, перед якими виступали ветерани війни, партії та праці. В кінці даного заходу перед присутніми виступив заступник голови Руху В. Яворівський, промову якого робітники засвистали. Подібний сценарій проведення мітингів за участю трудового колективу реалізовувався партійними комітетами неодноразово.

У відповідь НРУ також проводив різноманітні мітинги, які носили масовий та демократичний характер. Зокрема, 22 жовтня 1989 р. в Києві відбувся мітинг «Законам про вибори і про мови – демократичну основу», який зібрав близько 70 тис. учасників з різних регіонів України¹⁴.

Завдяки даній всеукраїнській акції були втрачені вимоги демократичних сил під час розгляду у ВР Закону «Про вибори» (додаток 3).

Документальний фонд НМІУ містить матеріали, які показують діяльність крайових та первинних осередків НРУ в декількох областях УРСР (додаток 4). Зокрема, матеріали Київської регіональної організації НРУ, Львівської регіональної організації НРУ, Закарпатської організації НРУ та Карпатського відділення НРУ¹⁵.

¹¹ Гончарук Г. Народний рух України: Історія. Одеса : Астропринт, 1997. 380 с.

¹² Провісники свободи, державності і демократії: Документи і матеріали. До 20-ї річниці створення Народного Руху України / Національна академія наук України, Інститут історії України; Центральный державний архів громадських об'єднань України. К. : Інститут історії України, 2009. 454 с.

¹³ Національний музей історії України (далі - НМІУ). – Фонди. – Колекційна опис «Суспільно-політичний рух на Україні в період перебудови». – № 477.

¹⁴ НМІУ. – Фонди. – Колекційна опис «Суспільно-політичний рух на Україні в період перебудови». – № 477.

¹⁵ Там само.

Процес формування регіональних осередків Руху великою мірою залежав від рівня самосвідомості місцевого населення та наявності незалежних організацій. Найбільш повно представлено у збірці музею матеріали Львівської крайової організації НРУ за перебудову (додаток 5). Крім того, колекція містить деякі експонати, які фрагментарно показують діяльність Товариства української мови ім. Т. Шевченка «Просвіта» та товариства «Меморіал»¹⁶.

Слід зазначити, що завдяки зібраним матеріалам Львівщини можна дослідити та експозиційно показати національно-державне та духовне відродження населення України в кін. 1980 – поч. 1990-х рр. Це здебільшого стосується питань державної символіки та релігії. Так, у прийнятій «Декларації Львівської регіональної організації НРУ» були внесені положення про «відновлення символіки як історичної та культурної пам'яті народу» і «утвердження історичної справедливості щодо Української греко-католицької та Української автокефальної православної церков як духовної спадщини нації». У перший рік існування НРУ провів низку різноманітних заходів. Зокрема, 21 січня 1990 р. Рухом було організовано «живий ланцюг» між Львовом і Києвом, присвячений 71-річчю Акту злуки УНР та ЗУНР. Про дану акцію М. Горинь писав наступне: «Ідея українського ланцюга була задумана як частка програми консолідації української нації... Ми були переконані, що без консолідації української нації побудова міцної держави неможлива»¹⁷.

Дана подія представлена в колекції музею листівками «НРУ. Всім! Всім! Всім! На честь річниці з'єднання ЗУНР і УНР 21 січня 1990 організовується живий ланцюг між Києвом і Львовом» (ЛД-5650), «Народе України! Тебе будять дзвони історії» (ЛД-5654), на вершя від національного прапора, який несли учасники «ланцюга єднання»¹⁸.

9 лютого 1990 р. Рух був офіційно зареєстрований владою як громадсько-політична організація. На виборах у березні 1990 р. Демокра-

тичний блок України завоював чверть місць у парламенті УРСР і створив опозицію – Народну раду. При цьому в 3 західних областях – Львівській, Івано-Франківській та Тернопільській – Рух одержав перемогу і прийшов до влади.

У вересні 1990 р. відбулося святкування 500-річчя запорозького козацтва, що супроводжувалося масовими великими заходами організованими Рухом під Берестечком, Батурином, у Лубнах і Хотині.

25–28 жовтня 1990 р. в умовах посилення політичної боротьби відбулися II Всеукраїнські збори Руху. Кількість членів Руху на час з'їзду склала 633 тис. осіб, що стало піком масовості цього громадсько-політичного об'єднання. II збори Руху закріпили в програмних документах зміни в політиці, що відображали процес його радикалізації. Було підкреслено, що «необхідна не перебудова, а повний демонтаж тоталітарної системи», тому з назви «Народний рух України за перебудову» зняли слова «за перебудову». Якщо раніше Рух виступав за новий союзний договір, то тепер його головною метою стала побудова ненасильницьким шляхом української незалежної держави і усунення КПРС від влади. Участь членів КПРС у Русі була заборонена.

Протягом 1991 р. Рух продовжував мати значний вплив в суспільстві. Під час президентської виборчої кампанії 1991 р. рішенням Великої ради Руху кандидатом від нього був висунутий В. Чорновіл. Проте інші лідери Руху – І. Драч та М. Горинь – агітували за лідера Української республіканської партії Л. Лук'яненка. Відсутність згуртованості в опозиційних силах сприяла перемозі вже в 1-му турі Л. Кравчука – 61,6%. В. Чорновіл зібрав 23,3% голосів, Л. Лук'яненко – 4,5%. Після референдуму і виборів 1 грудня перед Рухом постало питання – співпрацювати з президентом незалежної України чи залишитися в опозиції. 28 лютого – 1 березня 1992 р. на III з'їзді Руху офіційного розколу вдалося уникнути завдяки обранню 3-х співголів Руху – І. Драча, М. Гориня та В. Чорновола. Рішення

¹⁶ НМІУ. – Фонди. – Колекційна опис «Національно-державне і духовне відродження України (матеріали про Львівську крайову організацію Народного руху України за перебудову (1988-1992); Львівська обласна організація Товариства української мови ім. Т.Шевченка «Просвіта» (1988-1991 рр.); матеріали Львівської обласної історико-просвітницької організації «Меморіал»)). - № 530.

¹⁷ Ковтун В. Вказ. праця. С. 155.

¹⁸ НМІУ. Фонди. Колекційна опис. № 530.

про те, щоб залишитися в опозиції, підтримував лише В.Чорновіл, прихильники якого, проте, отримали перевагу на з'їзді¹⁹.

На IV з'їзді Руху, що відбувся у грудні 1992 р., єдиним його головою було обрано В. Чорновола. З'їзд засвідчив перетворення Руху на політичну партію. 1 лютого 1993 р. НРУ був офіційно зареєстрований як партія. У 1994 р. на позачергових парламентських виборах Рух здобув 20 депутатських мандатів. А на виборах 1998 р. Рух отримав 46 мандатів. У грудні 1998 р. під час IX з'їзду Руху було названо можливих кандидатів на участь у президентських виборах 1999 р. – колишнього міністра закордонних справ Г. Удовенка та В. Чорновола. Проте 28 лютого 1999 р. група членів Руху провела власний з'їзд, де висловила свою незгоду з рішенням попереднього з'їзду та обрала головою Руху Ю. Костенка. Стало очевидно, що в НРУ відбувається розкол. 25 березня 1999 р. В. Чорновіл загинув за нез'ясованих обставин в автокатастрофі. Ця трагічна подія не змогла повернути обидві частини Руху до єднання. 2001 р. була прийнята нова редакція програми Руху (очолюваного Г. Удовенком), яка проголосила його ідеологією «національну демократію». Поступово НРУ набирав все менше місць у ВР. Перед парламентськими виборами 2002 р. Рух увійшов у виборчий блок В. Ющенка «Наша Україна». Тоді Рух отримав 19 депутатських мандатів, а 2006 р. – 10 мандатів.

3 травня 2003 р. головою НРУ було обрано колишнього міністра закордонних справ Б. Тарасюка. На позачергових парламентських виборах 2007 р. Рух увійшов до складу виборчого блоку «Наша Україна – Народна самооборона». Рух отримав лише 6 депутатських мандатів.

НРУ поступово втрачав підтримку серед населення. Як бачимо, в 1990-х рр. Рух пережив кілька криз та розколів, що призвело до зменшення його популярності та електоральної бази і перетворення на одну з невеликих сил правочентристського спрямування. У фондах НМІУ зберігається велика кількість агітаційних матеріалів з парламентських та президентських виборів за роки незалежності України, в тому числі пов'язаних з НРУ.

В 2009 р. враховуючи внесок НРУ за перебудову в національне відродження та здобуття Україною незалежності та з нагоди 20-ї річниці створення цієї організації президент України В. Ющенко видав наказ №155/2009 від 13.03. 2009 р. «Про відзначення 20-ї річниці створення Народного Руху України за перебудову». У фондах музею зберігаються різноманітні фотографії з даних урочистостей: «Б. Тарасюк, Г. Удовенко, В. Коваль під час хвилини мовчання на могилі В. Чорновола на Байковому кладовищі у м. Києві 6 вересня 2009 р.» (Ф-54757); «Б. Тарасюк, Г. Удовенко, В. Коваль під час покладання квітів до пам'ятника В. Чорноволу у м. Києві в рамках урочистих заходів, присвячених 20-й річниці НРУ 6 вересня 2009 р.» (Ф-23636); «Б. Тарасюк під час урочистої ходи на вул. Хрещатик у м. Києві в рамках святкування 20-ї річниці НРУ» (Ф-23637).

Підсумовуючи огляд документально-речової збірки НМІУ, можна зазначити, що у фондах музею зберігається багато цікавих матеріалів, в яких відображені різні етапи діяльності НРУ. Вивчення та критичний аналіз експонатів дає можливість простежити та доповнити наукові надбання попередників цікавими фактами про діяльність та членів НРУ.

References

- Garan, O. (1992) *Vid stvorennya Ruhu do bagatopartiynosti*. Kyiv [in Ukrainian].
- Garan, O. (2010) *Programni dokumenti Ruhу v konteksti osnovnih ideologiy suchasnosti // Narodniy Ruh Ukrayini: istoriya, ideologiya ta politichna evolyutsiya (1989–2009): Materiali kruglogo stolu, prisvyachenogo 20-iy richnitsi stvorennya Narodnogo Ruhу Ukrayini za perebudovu (Kyiv, 22 veresnya 2009) (pp 7–12)*. Kyiv [in Ukrainian].
- Bazhan, O. (2009) *Narodniy Ruh Ukrayini v interpretatsiyi Komitetu derzhbezpeki URSR // Z arhiviv VUChK-GPU-NKVD-KGB*. Harkiv [in Ukrainian].
- Bondarenko S. (2004) *Istorighni peredumovi vinnennya Narodnogo Ruhу Ukrayini v konteksti viddrozhennya ukrayinskoyi derzhavnosti // Naukovi zapiski Ternopil'skogo natsionalnogo pedagogichnogo universitetu imeni Volodimira Gnatyuka. Seriya: Istoriya. (Vip. 2., p.104-109)*. Ternopil [in Ukrainian].

¹⁹ Гарань О., Сидорчук О. Народний рух України [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі-О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К. : В-во «Наукова думка», 2010. – 728 с.: іл.. Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Narodnyj_rukh

Kovtun, V. (1999) *Istoriya Narodnogo Ruhу Ukrayini*. Kyiv [in Ukrainian].

Lozitskiy, V. (2009) *Provisniki svobodi, derzhavnosti i demokratiyi: dokumenti Narodnogo Ruhу Ukrayini u fondah TsDAGO Ukrayini // Arhivi Ukrayini*. (№ 5, pp.119-132). Kyiv [in Ukrainian].

Sushko R. (2009) *Hronika Narodnogo Ruhу Ukrayini. 20 rokov borotbi i peremog 1989 – 2009*. Kyiv [in Ukrainian].

Derevinskiy, V. (2010) *Transformatsiya NRU z gromadsko-politichnoyi organizatsiyi v politichnu partiyu // Narodniy Ruh Ukrayini: Istoriya, ideologiya ta politichna evolyutsiya (1989–2009): Materiali kruglogo stolu, prisvyachenogo 20-iy richnitsi stvorenniya Narodnogo Ruhу Ukrayini za perebudovu (Kyiv, 22 veresnya 2009)*. (pp. 29-37). Kyiv [in Ukrainian].

Didenko, Y. (2006) *Narodniy Ruh u derzhavotvorchih protsesah Ukrayini (1989–2002)*. Odesa [in Ukrainian].

Kulchitskiy S. (2010) *Narodzhennya Narodnogo Ruhу Ukrayini // Ukrayinskiy istorichniy zhurnal*. (№ 1). Kyiv [in Ukrainian].

Goncharuk, G. (golova redkol) (1994) *Narodniy Ruh UkraYini: mistse v istoriyi ta polititsi: tezi dopovidey pershoyi vseukrayinskoyi naukovoyi konferentsiyi (14–16 veresnya 1994, Odesa)*. Kyiv [in Ukrainian].

Goncharuk, G. (2004) *Natsionaina ideya i Narodniy Ruh Ukrayini*. Odesa [in Ukrainian].

Goncharuk, G. (1997) *Narodniy ruh Ukrayini: istoriya*. Odesa [in Ukrainian].

Smoliy V. (golova redkol) (2009) *Provisniki svobodi, derzhavnosti i demokratiyi: dokumenti i materialy. Do 20-yi richnitsi stvorenniya Narodnogo Ruhу Ukrayini / Natsionalna akademiya nauk Ukraini, institut istoriyi Ukrayini; tsentralniy derzhavniy arhiv gromadskih ob'Ednan Ukrayini*. Kyiv [in Ukrainian].

ДОДАТКИ

Додаток 1

Матеріали з фондової збірки Національного музею історії України

1. Газета «Вільне слово» № 4, вересень 1989 р., яка вміщує вітання учасникам установчого з'їзду та резолюцію мітингу «За демократичні вибори» від 2.09.1989 (Л-4720).

2. Звернення оргкомітету по проведенню установчого з'їзду НРУ до народу УРСР. (Л-4721).

3. Програма роботи установчого з'їзду НРУ за перебудову, яка належить делегату з'їзду доктору історичних наук М. Брайчевському (ЛД-4996).

Рис. 1. Ескіз оформлення сцени для установчого з'їзду Руху та фото президії. Київ, вересень 1989 р. (з експозиції Національного музею історії України)

4. Мандат № 416 делегата установчого з'їзду, народного депутата СРСР В. Гришука (РД-9359); мандат № 70 делегата установчого з'їзду Руху Г. Антонюк (РД-9360); акредитаційна картка члена оргкомітету по проведенню установчого з'їзду Руху Г. Антонюк (РД-9361); мандат № 516 делегата установчого з'їзду НРУ за перебудову М. Старушка (РД-9362).

5. Статут НРУ за перебудову, прийнятий установчим з'їздом (ЛД-4992).

6. Резолюції та звернення, прийняті установчим з'їздом Руху (про сталінізм і сталінщину; про екологічну ситуацію в Україні; проти антисемітизму; про роботу і матеріали з'їзду; про церкви в Україні; про майбутні вибори в республіці; заява політв'язня І. Кандиби; про проект Закону про мови в УРСР; звернення до військовослужбовців УРСР, працівників міліції та КДБ; звернення до українців, що живуть в Союзі поза межами УРСР; звернення до українців, що проживають на території УРСР і обрали своєю рідною мовою російську; до всіх не українців в Україні; до народу УРСР) (ЛД-4997).

7. Програма НРУ за перебудову, яка прийнята установчим з'їздом (ЛД-4993).

8. Значок «Народний рух України за перебудову», підготовлений до установчого з'їзду Руху (МДМ-3457-3459); значок «РУХ», який розповсюджувався на установчому з'їзді (МДМ-3466-3467).

9. Фотографії: «Установчий з'їзд Руху. Мітинг біля пам'ятника Т. Шевченка після закінчення з'їзду». Київ, 10 вересня 1989 р. (Ф-21726); «Установчий з'їзд Руху. Делегати покладають вінок від з'їзду на могилу українського історика С. Грушевського». Київ, 09.09.1989 р. (ФД-4236); «Загальний вигляд сцени установчого з'їзду Руху» (ФД-4237); «Президія установчого з'їзду Руху» (ФД-4238); «Загальний вигляд залу установчого з'їзду НРУ за перебудову» (ФД-4239); «Кияни слухають трансляцію установчого з'їзду НРУ» (ФД-4243); фотолистівка «Делегату першого з'їзду НРУ» з текстом і нотами гімну «Ставай в ряди», яка розповсюджувалась на з'їзді (ФД-4235).

10. Ескіз оформлення сцени для установчого з'їзду Руху. Художник Л. Скорик .

Рис. 2. Мандати делегатів та печатка організаційного комітету установчого з'їзду НРУ. Київ, вересень 1989 р. (з експозиції Національного музею історії України)

Рис. 3. Посвідчення членів НРУ (з експозиції Національного музею історії України)

Рис. 4. Гасло-плакат «Виборчі комісії обирати, а не призначати!» з мітингу «Законам про вибори і про мови – демократичну основу» в м. Києві. 22.10.1989 р. (ЛД-5001) (з фондової колекції НМІУ)

Рис. 5. Учасники мітингу «Законам про вибори і про мови – демократичну основу» тримають плакати-гасла. (ФД-4248) (з фондової колекції НМІУ)

Рис. 6. Афіша футбольного матчу між збіркою НРУ та збіркою журналістів, що відбувся 7.10.1990 р. (ЛД-5206) (з фондової колекції НМІУ)

Додаток 2

1. Періодичні видання: газета «Радянська Україна» від 17.09.1989 р. з матеріалами мітингу «В інтернаціональній єдності та згуртованості – успіх перебудови» (Л-4724); газета «Прапор комунізму» від 17.09.1989 р. із зверненням учасників мітингу «В інтернаціональній єдності...» представників трудових колективів, громадськості міста Києва до комуністів, трудящих, народів усіх союзних республік (Л-4725).

2. Фотографії: «Мітинг «В інтернаціональній єдності...» виступає письменник В. Яворівський» (ФД-4240); «Мітинг «В інтернаціональній єдності...» виступає поет Б. Олійник» (ФД-4241).

Додаток 3

1. Фотографії: «Засідання Великої Ради і секретаріату НРУ за перебудову» 22.10.1989 р. (ФД-4245); «Мітинг «Законам про вибори і мови...» виступає народний депутат СРСР С. Конєв» (ФД-4242); «Мітинг «Законам про вибори і мови...» М. Горинь, А. Зубков, С. Конєв» (ФД-4247); «Мітинг «Законам про вибори і мови...» виступає народний депутат СРСР В. Гришук» (ФД-4244); «Мітинг «Законам про

вибори і мови...» учасники тримають плакати-гасла» (ФД-4248).

2. «Вісник Руху» – експрес-выпуск газети «Вільне слово» із закликом прийти на мітинг 22.10.1989 р. (Л-4737).

3. Значок «Ні – виборам по Щербицькому» (МДМ-3468).

4. Гасло-плакати: «Альтернативний проект, це проект народу» (ЛД-5000), «Виборчі комісії обирати, а не призначати!» (ЛД-5001).

Додаток 4

1. Періодичні видання: газета координаційної ради Київської регіональної організації НРУ «Рух» № 5, жовтень 1989 р. (Л-4738); газета «Віче» № 1 – видання Львівської регіональної організації НРУ, червень 1989 р. (Л-4715); газета «Голос Карпат» № 1 – вісник Карпатського відділення НРУ, червень 1989 р. (Л-4742); газета «Досвітні огні» № 2 – трибуна низових осередків Руху Київщини, яка містить інформацію про національну символіку, тризуб та установчий з'їзд НРУ, жовтень 1989 р. (Л-4749).

2. Фотографії «Мітинг Закарпатської організації НРУ 30.09.1989 р. м. Ужгород» (ФД-4250, ФД-4251).

Додаток 5

1. Періодичні видання: часопис «Віче» за 1989–1990 рр. (з автографом головного редактора Л. Сеніка) – видання Львівської крайової організації НРУ (ЛД-5649); «Тустань» – літературно-мистецький часопис Дрогобицького регіонального об'єднання НРУ. 1990 р. (ЛД-5541).

2. Посвідчення Л. Сеніка – члена Львівської Крайової Ради НРУ. 1991 р. (РД-9827).

3. Нарукавна синьо-жовта пов'язка учасника установчої конференції об'єднання осередків НРУ м. Львова (ТД-13).

4. Фотопідбірка «Перші неофіційні мітинги у Львові 1987-1991 рр. за участю НРУ» (ФД-4598).

5. Підбірка документів Львівської крайової організації НРУ під час виборів 1990 р. (ЛД-5655).

6. Значки нагрудні «Воля народам – воля людині» Львівської крайової організації НРУ (МДМ-3712, МДМ-3713).

Рис. 7. Фото. II з'їзд НРУ. Київ, 1990 р. (ФД-4380) (з фондової колекції НМІУ)

Рис. 8. Фото «Б. Тарасюк, В. Коваль біля Володимирського собору м. Києва в стінах якого пройшла служба Божя «За Україну, за Народ!» присвячена 20-ій річниці від дня створення НРУ». Вересень 2009 р. (Ф-23639) (з фондової колекції НМІУ)